

Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi

<http://kutuphane.uludag.edu.tr/Univder/uufader.htm>

İlköğretim Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Mağduriyetin Yordayıcıları

Sırrı AKBABA¹, Yüksel EROĞLU²

^{1,2}Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü
¹sakbaba@uludag.edu.tr; ²yeroglu45@gmail.com

ÖZET

Bu araştırmanın amacı ilköğretim öğrencilerinde siber zorbalık ve mağduriyetin yordayıcılarını belirlemektir. Araştırmaya 231 231 (% 54,5'i kız, % 45,5'i erkek) ilköğretim öğrencisi katılmıştır. Veriler Kişisel Bilgi Formu ve Siber Mağdur ve Zorbalık aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma sonuçları anne ve babanın eğitim düzeyi, çocukların anne ve babalarının internet becerisine ilişkin algısı ve ebeveyn denetiminin siber zorbalığı yordadığını göstermiştir. Siber mağduriyeti ise yalnızca cinsiyet yordamıştır. Sonuçlar alanyazın doğrultusunda tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Siber Zorbalık, siber mağduriyet, çoklu regresyon analizi.

The Predictors of Cyberbullying and Cybervictimization in Elementary School Students

ABSTRACT

The purpose of this research is to examine the predictors of cyberbullying and victimization in elementary school students. 231 elementary school students (54,5 % female, 45,5 % male) were involved in this research. Data were gathered through Personal Information Form and Cyber Victim and Bullying Scale. Results of this study revealed that children's perception of their mothers' and fathers'

internet literacy level, education level of mothers and fathers, and parental monitoring predicted cyber bullying. Cyber victimization was predicted exclusively by gender. Results of this study was discussed in the light of the literature.

Key Words: Cyberbullying, Cybervictimization, Multiple Regression Analysis.

GİRİŞ

Bir birey veya grubun kendisini savunamayacak durumdaki bireylere yönelik olarak tekrarlayıcı biçimde gerçekleştirdiği saldırganlık içeren davranışlar zorbalık olarak adlandırılmaktadır (Belsey, 2008). Bir eylemin zorbalık olarak adlandırılabilmesi için kasıtlı biçimde zarar vermeyi amaçlaması, süreklilik özelliği göstermesi ve zorba ve mağdur arasında fiziksel veya psikolojik açıdan güç dengesizliğinin bulunması gerekmektedir (Olweus, 1999; Rigby, 2002; Slonje ve Smith, 2008; Smith ve Sharp, 1994; Whitney ve Smith, 1993).

Zorbalığa ilişkin ilk araştırmalarda zorbalık içeren davranışlar fiziksel ve sözel zorbalık olmak üzere iki kategoride ele alınmıştır. Fiziksel zorbalık; itme, vurma, tekme atma, eşyasına zarar verme gibi davranışları; sözel zorbalık ise isim takma, alaya alma ve tehdit etmeyi içermektedir. Her iki zorbalık türü de doğrudan ve yüz yüze saldırganlığa dayanmaktadır (Rigby, 1997; Slonje ve Smith, 2008). Ancak zorbalığa ilişkin sonraki araştırmalar (Örn., Björkqvist, Lagerspetz ve Kaukiainen, 1992; Crick ve Grotpeter, 1995; Underwood, 2002) dolaylı olarak gerçekleştirilen ve mağdurun sosyal ilişkilerine ya da saygınlığına zarar vermeyi amaçlayan davranışların da zorbalık olarak kabul edilmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Mağdur hakkında söylenti çıkarma ve mağduru dışlama gibi davranışlar da günümüzde zorbalık olarak değerlendirilmekte ve çeşitli araştırmacılar tarafından ilişkisel zorbalık, sosyal zorbalık ve dolaylı zorbalık gibi farklı isimlerle adlandırılmaktadır (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011).

Son yıllarda bilişim ve iletişim teknolojilerinde görülen gelişmelere paralel olarak ortaya çıkan ve siber zorbalık olarak adlandırılan yeni bir zorbalık türüyle karşı karşıya kalındığı ifade edilmektedir (Breivik ve Olweus, 2006). Siber zorbalık, bir birey veya grubun bilgi ve iletişim teknolojilerini diğer bireylere zarar vermek amacıyla tekrarlayan biçimde kullanması olarak tanımlanmaktadır. Çevrimiçi zorbalık, dijital zorbalık, elektronik zorbalık, internet zorbalığı ve çevrimiçi zarar verme gibi farklı adlarla da isimlendirilen siber zorbalık teknolojinin karanlık yönü olarak nitelendirilmektedir (Kowalksi ve Limber, 2007).

Türkiye’de yapılan araştırmalar siber zorbalığın ilköğretimde önemli bir sorun haline gelmeye başladığını göstermektedir. Serin (2012) tarafından yapılan araştırmada öğrencilerin % 9’unun siber zorbalık yaptığını, % 12’sinin siber zorbalığa maruz kaldığı ve %5’inin ise siber zorba/mağdur olduğu rapor edilmiştir. Siber zorba ve mağdur oranını sırasıyla Ayas ve Horzum (2012) % 12 ve % 19, Arslan, Savaşer, Hallett ve Balcı (2012) ise % 18 ve % 27 olarak bulmuştur. Arslan, Savaşer, Hallett ve Balcı (2012) ayrıca öğrencilerin % 15’inin siber zorba/mağdur olduğunu belirlemiştir. Dilmaç ve Aydoğan (2010) tarafından gerçekteştirilen araştırmada ise öğrencilerin % 20’sinin en az bir kere siber zorbalık yaptığını, % 56’sının ise en az bir kez siber zorbalığa maruz kaldığı bildirilmiştir.

Siber zorbalık, çeşitli yönleriyle genel anlamda geleneksel zorbalık olarak isimlendirilen fiziksel, sözel ve ilişkisel/dolaylı/sosyal zorbalıktan ayrılmaktadır. Sanal ortamda kimliğini gizleme (anonymity), mağdur nerede olursa olsun istediği her an her yerde onunla iletişim kurma, kısa sürede birçok kişiye ulaşabilme, mağduru inciten materyali uzun süre diğer insanların erişimine açık halde tutabilme ve yüz yüze iletişimin iğerdiği öğelerden kendini soyutlayabilme imkânlarının bulunması, siber zorbalığı geleneksel zorbalıktan daha tehlikeli hale getirmekte ve kontrolünü güçleştirmektedir (Belsey, 2008; Campbell, 2005; Kowalski ve Limber, 2007; Shariff, 2008; Suler, 2004). Bu bağlamda Smith, Mahdavi, Carvalho, Fisher, Russell ve Tippett (2008) siber zorbalığın, mağdurlar açısından video ve resimler kullanıldığında ve kişisel açıdan tehdit edici öğeler iğerdiğinde (örneğin şantaj durumunda) geleneksel zorbalıktan daha yıkıcı sonuçlara yol açtığını bulmuştur.

Yapılan araştırmalar siber zorbalığa maruz kalmanın başarı (Arslan, Savaşer, Hallett ve Balcı, 2012; Beran ve Li, 2007; Ybarra ve Mitchell, 2004), devamsızlık yapma (Beran ve Li, 2007; Raskauskas ve Stoltz, 2007), okuldan memnun olmama (Arslan, Savaşer, Hallett ve Balcı, 2012), okulu güvenilir bir yer olarak algılamama (Varjas, Henrich ve Myers, 2009; Sourander, Klomek, Ikonen, Lindroos, Luntamo, Koskelainen, Ristkari ve Helenius, 2010), okulu bırakma, okula silah getirme ve tutuklanma (Ybarra, Diener-West ve Leaf, 2007) ile ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Siber zorbalığa maruz kalmanın okul yaşamının yanında fiziksel ve psikolojik sağlığı da olumsuz etkilediği bildirilmektedir. Siber mağdurların kızgınlık, utanç, üzüntü, korku, incinmişlik ve umutsuzluk duygularını yoğun biçimde yaşadıkları (Katzner, Fetchenhauer, and Belschak, 2009; Hinduja ve Patchin, 2006; Ortega, Elipe, Mora-Merchan, Genta, Bright, Guarini, Smith, Thompson, Tippett, 2012) ve depresyon (Raskauskas ve Stoltz, 2007; Ybarra ve Mitchell, 2004), sosyal kaygı (Juvonen ve Gross, 2008), alkol ve

uyuşturucu kullanma (Ybarra ve Mitchell, 2004) ve hiperaktivite (Sourander, Klomek, Ikonen, Lindroos, Luntamo, Koskelainen, Ristkari ve Helenius, 2010) gibi psikolojik sorunlarla uğraştıkları ifade edilmektedir. Bazı araştırmalar ise siber zorbalığa maruz kalmanın bireyleri intihar etmeye kadar gótürebildiđini vurgulamaktadır (Hinduđa ve Patchin, 2009). Siber zorbalığın duygusal etkilerinin mağdurun algıladığı tehdit düzeyi, kişilik özellikleri, sosyal destek ve bař etme becerileri açasından farklılaştığı belirtilmektedir (Ortega, Elipe, More-Merchan, Genta, Brighi, Guarini, Smith, Thompson ve Tippett, 2012). Siber zorbalığa maruz kalmanın yanında siber zorbalık yapmanın da psikolojik sağlığı olumsuz etkilediği ve yoğun öfkeli olma (Pornari ve Wood, 2010), psikotizm ve diğer bireylere dışmanca duygular taşıma (Arıacak, 2009) ile ilişkili olduğu bildirilmektedir.

Siber zorbalığın hem siber zorba hem de mağdurları olumsuz etkilediğinin bildirilmesi siber zorbalığa ilişkin araştırmalar yapılmasının önemini ortaya koymaktadır. Türkiye’de siber zorbalık konusunda yapılan araştırmaların lise (Arıacak ve diğerleri, v2008; Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Topçu, Erdur-Baker ve Çapa-Aydın, 2008; Çetin, Eroğlu, Peker, Akbaba ve Pepsöy, 2012; Eroğlu, Çetin, Güler, Peker ve Pepsöy, 2011; Çetin, Peker, Eroğlu ve Çitemel, 2011; Eroğlu ve Peker, 2011; Peker ve Eroğlu, 2010; Peker, Eroğlu ve Çitemel, 2012; Çetin, Yaman ve Peker, 2011) ve üniversite (Akbulut ve Erişti, 2011; Arıacak, 2009; Dilmaç, 2009; Eroğlu, 2011) öğrencileri ile yapıldığı görölmektedir. Buna karşın ilköğretim öğrencileriyle ilgili sınırlı sayıda araştırma yapıldığı (Arslan, Savaşer, Hallett ve Balcı, 2012; Ayas ve Horzum, 2012; Dilmaç ve Aydoğan, 2010a, 2010b; Serin, 2012) dikkati çekmektedir. Bundan dolayı bu araştırmanın amacı ilköğretim öğrencilerinde cinsiyet, yaş, anne ve babanın eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik düzey, haftalık ortalama internet kullanma süresi, ebeveyn denetimi, öğrencinin anne-babasının internet bilgisine ilişkin algısı, facebook hesabına sahip olma, evde, internet kafede ve okulda internete bağlanma değişkenlerinin siber zorbalık ve mağduriyet üzerindeki yordayıcı etkisini incelemektir.

YÖNTEM

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Sakarya’da çeşitli ilköğretim okullarının 6., 7. ve 8. sınıflarında okuyan 231 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin 126’sı kız (% 54,5), 105’i (% 45,5) ise erkektir. Araştırmaya katılan öğrenciler 11-15 yaş arasındadır ve yaş

ortalaması 12,59'dur. Öğrencilerin haftalık ortalama internet kullanma süreleri 9,02±8,05 saattir.

Veri Toplama Araçları

Veriler Kişisel Bilgi Formu ve Çetin, Yaman ve Peker (2011) tarafından geliştirilmiş Siber Mağdur-Zorba Ölçeği (SMZÖ) aracılığıyla toplanmıştır. Kişisel bilgi formunda cinsiyet, yaşı, anne ve babanın eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik düzey, haftalık ortalama internet kullanma süresi, ebeveyn denetimi, öğrencinin anne-babanın internet bilgisine ilişkin algısı, evde, internet kafede ve okulda internete bağlanma ve facebook hesabına sahip olmaya ilişkin sorular yer almaktadır.

Siber Mağdur-Zorba Ölçeği 22 sorudan ve birisi siber zorbalık diğeri siber mağduriyet olmak üzere paralel iki formdan oluşmaktadır. Katılımcılar siber mağdur olma durumlarını "Bana Yapıldı", siber zorbalık içeren davranışları yapma düzeylerini ise "Ben Yaptım" kısmında yer alan (1) Asla, (2) Nadiren, (3) Bazen, (4) Sık Sık ve (5) Daima olmak üzere 5'li likert tipi bir derecelendirme kullanarak belirtmektedir. Ölçeğin siber zorbalık ve mağduriyet formundan alınabilecek en düşük puan 22, en yüksek puan ise 110'dur. Ölçeğin siber zorbalık formundan yüksek puan alınması siber zorbalık içeren eylemleri yapma, siber mağduriyet formundan yüksek puan alınması ise siber zorbalığa maruz kalma sıklığının yüksekliğine işaret etmektedir. Ölçeğin siber zorbalık ve mağduriyet formu siber sahtecilik (SS), siber dilsel zorbalık (SDZ) ve kimliğini gizleme (KG) olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. SMZÖ'den her bir alt boyut açısından da toplam puan elde edilebilmektedir.

SMZÖ'nün faktör yapısını belirlemek amacıyla yapılan açıklayıcı faktör analizi (AFA) sonucunda toplam varyansın %46.38'ini açıklayan üç faktörlü yapı elde edilmiştir 19., 20., 21., 22., 23., 24., 25., 27., 28.ve 29. maddelerin yer aldığı siber sahtecilik (SS) boyutu toplam varyansın %17,6'sını açıklamaktadır. 2., 3., 4., 5., 6.,7. ve 8. maddelerin yer aldığı siber dilsel zorbalık (SDZ) boyutu toplam varyansın %15,51'ini açıklamaktadır. Üçüncü faktör olan kimliğini gizlemede (KG) ise 10., 11., 12., 15. ve 16. maddeler yer almakta ve toplam varyansının %13.26'sını açıklamaktadır.

Açıklayıcı faktör analizinden elde edilen üç boyutlu yapıyı test etmek amacıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizinden elde edilen uyum iyiliği indeksleri hem siber zorba (RMSEA=0,058, NFI=0,94, CFI=0,96, IFI=0,94, RFI=0,93, GFI=0,90 ve NNFI=0,96) hem de siber mağdur

(RMSEA=0,056, NFI=0,95, CFI=0,97, IFI=0,95, RFI=0,94, GFI=0,91 ve NNFI=0,97) formunda üç boyutlu yapının uyum verdiğini göstermiştir.

İç tutarlık güvenilirlik katsayısı hem siber mağdur hem de siber zorba formunun bütünü için 0,89 olarak bulunmuştur. Ayrıca iç tutarlık güvenilirlik katsayıları siber mağdur ve siber zorba formunda sırasıyla siber sahtecilik alt boyutu için 0,86 ve 0,83, siber dilsel zorbalık alt boyutu için 0,80 ve 0,81, kimliğini gizleme alt boyutu için ise 0,68 ve 0,69 olarak rapor edilmiştir. Test-tekrar test güvenilirlik katsayıları siber mağdur ve siber zorba formunun bütünü için sırasıyla 0,85 ve 0,90; siber mağdur formunda siber sahtecilik için 0,87, siber dilsel zorbalık için 0,80 ve kimliğini gizleme için 0,69; siber zorba formunda ise siber sahtecilik için 0,86, siber dilsel zorbalık için 0,73 ve kimliğini gizleme için 0,72 olarak bildirilmiştir.

Ölçüt-bağıntılı geçerlik için Buss ve Perry'nin (1992) geliştirdiği ve Can (2002) tarafından Türkçeye uyarlanan Saldırıcılık Ölçeği ile ilişkisine bakılmıştır. SMZÖ ile Saldırıcılık ölçeği arasındaki korelasyon katsayıları siber mağdur formu için 0,27, siber zorba formu için ise 0,36 olarak bulunmuştur. Saldırıcılık Ölçeği ile siber mağdur formunun alt boyutları arasındaki korelasyon katsayıları siber sahtecilik için 0,27, siber dilsel zorbalık ve kimliği gizleme için ise 0,20; siber zorba formunun alt boyutları arasındaki korelasyon katsayıları ise siber sahtecilik için 0,40, siber dilsel zorbalık için 0,22 ve kimliğini gizleme için ise 0,26 olarak belirlenmiştir.

İşlem

Gerekli kurumlardan izin alındıktan sonra öz-bildirime dayalı ölçme araçları araştırmacılar tarafından öğrencilere sınıflarda gruplar halinde uygulanmıştır. Uygulama öncesinde öğrenciler araştırmanın amacı, katılımın gönüllülüğe dayalı olduğu ve araştırma verilerinin kimseyle paylaşılmayacağı konusunda bilgilendirilmiştir. Siber zorbalık ve mağduriyeti yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Çoklu regresyon analizinde, sınıflama ölçeğine giren bağımsız değişkenler analize sokulmadan önce kukla (dummy) değişkenlere dönüştürülmüştür. Çoklu regresyon analizinde cinsiyet, yaş, anne ve babanın eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik düzey, haftalık ortalama internet kullanma süresi, ebeveyn denetimi, öğrencinin anne-babasının internet becerisine ilişkin algısı, evde, internet kafede ve okulda internete bağlanma ve facebook hesabına sahip olma bağımsız değişkenler olarak alınmıştır. Anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak alınmıştır.

BULGULAR

Siber Zorbalđa İlişkin Bulgular

Bağımsız değişkenlerin siber zorbalđı yordamasına ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçları Tablo 1’de gösterilmiştir.

Siber zorbalđı yordayan etmenleri belirlemek için yapılan çoklu regresyon analizinin ilk aşamasında yalnızca öğrencinin annesinin internet bilgisine ilişkin algısının siber zorbalđı anlamlı şekilde yordadđđı ($\beta=0,37$, $t=6,07$, $p<0,05$) ve toplam varyansın %14’ünü aıkladđđı, ikinci aşamada annenin eğitim düzeyi değişkeninin de ($\beta=-0,19$, $t=-3,15$, $p<0,05$) modele eklendiği ve açıklanan varyansa %4’lk bir katkı sağladığı, nc aşamada babanın eğitim düzeyinin de modele eklendiği ($\beta=-0,29$, $t=-3,02$, $p<0,05$) ve açıklanan varyansa %3’lk bir katkı sağladığı, dördüncü aşamada öğrencinin babasının internet bilgisine ilişkin algısı değişkeninin de ($\beta=0,20$, $t=3,09$, $p=0,002$) modele eklendiği ve açıklanan varyansa %3’lk bir katkı yaptığı, beşinci aşamada ebeveyn denetimi değişkeninin de modele eklendiği ($\beta=0,17$, $t=2,98$, $p<0,05$) ve açıklanan varyansa %3’lik bir katkı sağladığı bulunmuştur. Beşinci aşamada toplam varyansın %27’si açıklanmıştır. Beşinci aşamada standardize edilmiş regresyon katsayıları (β) incelendiğinde, yordayıcı değişkenlerin siber zorbalık üzerindeki görelili önem sırasının; annenin eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyi, annenin internet bilgisine ilişkin algı, babanın internet bilgisine ilişkin algı ve ebeveyn denetimi şeklinde olduğu dikkati çekmektedir.

Tablo 1: Siber Zorbalığın Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	B	Standart Hata	β	t	p
Model 1	F (1, 229)=36,83, p<0,05 R=0,37, R ² =0,14, Uyarlanmış R ² =0,14				
Annenin internet kullanma becerisine ilişkin alđı	2,71	0,45	0,37	6,07	0,000**
Model 2	F (1, 228)=9,95, p<0,05 R=0,42, R ² =0,18, Uyarlanmış R ² =0,17				
Annenin internet kullanma becerisine ilişkin alđı	2,89	0,44	0,39	6,54	0,000**
Annenin eğitim d¼zeyi	-2,51	0,79	-0,19	-3,15	0,002**
Model 3	F (1, 227)=9,11, p<0,05 R=0,45, R ² =0,21, Uyarlanmış R ² =0,20				
Annenin internet kullanma becerisine ilişkin alđı	2,94	0,43	0,40	6,76	0,000**
Annenin eğitim d¼zeyi	-5,57	1,28	-0,42	-4,35	0,000**
Babanın eğitim d¼zeyi	-4,23	1,40	-0,29	-3,02	0,003**
Model 4	F(1, 226)=9,57, p<0,05, R=0,49, R ² =0,24, Uyarlanmış R ² =0,23				
Annenin internet kullanma becerisine ilişkin alđı	2,31	0,47	0,32	4,91	0,000**
Annenin eğitim d¼zeyi	-5,67	1,25	-0,43	-4,51	0,000**
Babanın eğitim d¼zeyi	-4,41	1,37	-0,31	-3,21	0,002**
Babanın internet kullanma becerisine ilişkin alđı	1,45	0,47	0,20	3,09	0,002**
Model 5	F(1, 225)=8,90, p<0,05, R=0,52, R ² =0,27, Uyarlanmış R ² =0,25				
Annenin internet kullanma becerisine ilişkin alđı	2,02	0,47	0,28	4,26	0,000**
Annenin eğitim d¼zeyi	-5,65	1,24	-0,43	-4,58	0,000**
Babanın eğitim d¼zeyi	-4,57	1,35	-0,31	-3,38	0,001**
Babanın internet kullanma becerisine ilişkin alđı	1,57	0,46	0,22	3,38	0,001**
Ebeveyn denetimi	2,65	0,89	0,17	2,98	0,003**

**p<0,01

Siber Mağduriyete İlişkin Bulgular

Bağımsız değişkenlerin siber mağduriyeti yordamasına ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçları Tablo 2’de gösterilmiştir.

Siber mağduriyeti yordayan etmenleri belirlemek için yapılan çoklu regresyon analizinde yalnızca cinsiyetin siber mağduriyeti anlamlı şekilde

yordadığı ($\beta=0,17$, $t=2,61$, $p<0,05$) ve toplam varyansın %3'ünü açıkladığı görölmüştür. Çoklu regresyon analizine alınan yaş ($\beta=0,03$, $t=0,53$, $p=0,593$), annenin eğitim düzeyi ($\beta=0,02$, $t=0,35$, $p=0,726$), babanın eğitim düzeyi ($\beta=-0,11$, $t=-1,77$, $p=0,078$), sosyo-ekonomik düzey ($\beta=-0,02$, $t=-0,30$, $p=0,764$), haftalık ortalama internet kullanma süresi ($\beta=-0,05$, $t=0,73$, $p=0,468$), ebeveyn denetimi ($\beta=0,04$, $t=0,58$, $p=0,565$), öğrencinin annesinin internet kullanma becerisine ilişkin algısı ($\beta=0,03$, $t=0,53$, $p=0,596$), öğrencinin babasının internet kullanma becerisine ilişkin algısı ($\beta=-0,03$, $t=-0,47$, $p=0,637$), evde internete bağlanma ($\beta=0,05$, $t=0,73$, $p=0,462$), okulda internete bağlanma ($\beta=0,09$, $t=1,35$, $p=0,179$), internet kafede internete bağlanma ($\beta=0,01$, $t=0,17$, $p=0,866$) ve facebook hesabına sahip olma ($\beta=0,07$, $t=0,99$, $p=0,320$) değişkenlerinin ise siber mağduriyeti istatistiksel açıdan anlamlı olarak yordamadığı belirlenmiştir.

Tablo 2: Siber Mağduriyetin Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	B	Standart Hata	β	t	p
Model 1	F (1, 229)=6,85, $p<0,05$ R=0,37, R ² =0,03, Uyarlanmış R ² =0,03				
Cinsiyet	2,82	1,07	0,17	2,61	0,000**

** $p<0,01$

TARTIŞMA

Bu araştırmada cinsiyet, yaş, anne ve babanın eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik düzey, haftalık ortalama internet kullanma süresi, ebeveyn denetimi, öğrencinin anne ve babasının internet bilgisine ilişkin algısı, internet kafede, evde ve okulda internete bağlanma ve facebook hesabına sahip olma değişkenlerinin ilköğretim öğrencilerinin siber zorbalık ve mağduriyet durumları üzerindeki yordayıcı etkisi incelenmiştir.

Araştırmadan elde edilen bulgular, ilköğretim öğrencilerinin anne ve babalarının eğitim düzeyinin düşmesinin siber zorbalık yapma davranışlarını arttırdığını ortaya koymuştur. Anne-baba eğitim düzeyi lise ve üniversite olan ilköğretim öğrencilerinin anne-babalarını, ilkokul mezunu olanlardan daha az reddedici ve duygusal açıdan daha sıcak olarak algıladıkları bulunmuştur (Erdoğan ve Uçukoğlu, 2011). Anne-baba eğitim düzeyi düştükçe anne-baba tutumunun daha reddedici ve katı bir şekilde bürünmesi siber zorbalığa ilişkin davranışların artmasına yol açmış olabilir. Dilmaç ve Aydoğan (2010a) tarafından yapılan araştırmada otoriter ebeveyn tutumunun

siber zorbalığı arttırdığının bulunması bu yorumu destekler niteliktedir. Sarak (2012) tarafından yapılan araştırmada da anne-baba eğitim düzeyinin düşmesinin lise öğrencilerinde siber zorbalık ve mağduriyeti arttırdığı belirlenmiştir. Bu bulguların tersine Serin (2012) annesi master/doktora mezunu olanların annesi ilköğretim mezunu olanlardan, babası master/doktora mezunu olanların babası sadece okur-yazar olan ve babası ilköğretim mezunu olanlardan daha fazla siber zorbalık yaptığını bulmuştur.

Araştırma sonuçları anne ve babasının internet kullanma becerisine ilişkin algı yükseldikçe ilköğretim öğrencilerinin siber zorbalığa karışma durumlarının azaldığını göstermiştir. Ebeveynlerin yetersiz teknoloji bilgilerinden dolayı siber zorbalıkla mücadele etmede zorlandıklarının ifade edilmesi (Anderson ve Sturm, 2007) bu bulguyu desteklemektedir. Benzer biçimde Franek (2006) ve Keith ve Martin (2005) ebeveynlerin, çocuklarının sanal ortamda yaptıklarını denetleyebilecek düzeyde teknoloji konusunda bilinçlendirilmesinin siber zorbalıkla mücadelenin ön koşulu olduğunu belirtmiştir. Bunun aksine Uçanok, Karasoy ve Durmuş (2012) annesinin bilgisayar kullanma becerisini yeterli olarak değerlendiren erkeklerin daha çok siber zorbalık yaptığını bulmuştur. Bu araştırmada ayrıca annesinin bilgisayar kullanma becerisini yeterli olarak algılayan kız öğrencilerin daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığı bildirilmiştir. Birbiriyle çelişkili görölen bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde öğrencilerin anne-babalarının internet bilgisine ilişkin algularıyla siber zorbalık ve mağduriyet arasındaki ilişkinin aydınlatılabilmesi için yeni araştırmalara ihtiyaç duyulduğu ifade edilebilir.

Araştırma sonucunda ebeveyn denetiminin artmasının ilköğretim öğrencilerinin siber zorbalık içeren davranışlarda bulunmalarını azalttığı belirlenmiştir. Bu araştırmayla benzer biçimde yetersiz ebeveyn denetiminin siber zorbalıkta bulunmayı arttırdığını (Ybarra, Espelage ve Mitchell, 2007; Ybarra ve Mitchell, 2004) rapor eden birçok araştırma bulgusu bulunmaktadır. Buna karşın ebeveyn denetiminin siber zorbalığı yordamadığını bildiren (Topçu, 2008) araştırmalar da mevcuttur. Ebeveyn denetiminin siber zorbalığı yordadığının bulunması, araştırmanın ilköğretim öğrencileri üzerinde yapılmış olmasından kaynaklanabilir. Nitekim Mitchell, Finkelhor ve Wolak (2005) tarafından yapılan araştırmada çocuklarının yaşının küçük olmasının (10-15), ebeveynlerin önleyici yazılımlar ve filtre programları kullanma eğilimlerini arttırdığının bulunması bu yorumu desteklemektedir. Ebeveyn denetimi ile ilgili yapılan başka bir araştırmada (Mesch, 2009) ebeveyn denetiminin az miktarda olmasının siber zorbalığı azalttığı, buna karşılık çok fazla olmasının siber zorbalığı önlemediği bulunmuştur. Rosen (2007) bu bağlamda birçok ebeveynin çocuklarına

internet konusunda kurallar koymasına rağmen siber zorbalığın önlenememesini bu sınırlamaların etkili bir denetim kurmaktan yoksun olmasına bağlamaktadır.

Araştırmada siber mağduriyeti yalnızca cinsiyetin yordadığı bulunmuştur. Kızların erkeklerden daha çok siber zorbalığa maruz kaldığının belirlendiği bu araştırma bazı araştırma bulgularıyla örtüşürken (Dilmaç, 2009; Kowalski ve Limber, 2007; Vandebosch ve VanCleemput, 2009), erkeklerin kızlardan daha çok siber zorbalığa maruz kaldığını (Akbulut, şahin ve Erişti, 2010; Erdur-Baker, 2010; Erdur-Baker ve Kavşut, 2007) bildiren araştırma sonuçlarıyla farklılaşmaktadır. Kowalski, Limber ve Agatston (2008) ve Erdur-Baker (2010) kızların erkeklerden daha çok siber zorbalığa maruz kalmasının nedenini kişisel sınırlarını açıklamaya daha eğilimli olmasına bağlamaktadır. Araştırmada siber mağduriyeti yordayan tek değişkenin cinsiyet olduğunun bulunması siber mağduriyetin farklı değişkenlerle ilişkisini inceleyen yeni araştırmalar yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Siber zorbalık ve mağduriyetin aydınlatılmasına yönelik önemli bulgular içeren bu araştırmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. İlk olarak bu araştırmanın ergenlerle yapılmış olması bulguların genellenebilirliğini kısıtlamaktadır. İkinci olarak araştırmada korelasyonel tekniklerin kullanılması nedenselliğe ilişkin çıkarımlar yapılmasını güçleştirmektedir. Bu nedenle siber zorbalığa ilişkin boylamsal araştırmalar yapılması önerilebilir. Verilerin toplanmasında öz-bildirime dayalı ölçme araçları kullanılması ise bu araştırmanın üçüncü sınırlılığını oluşturmaktadır. Öz-bildirime dayalı ölçme araçlarının kullanılmasının nedeni siber zorbalının kimliğini gizleyebilme olanağına sahip olmasından dolayı akran, ebeveyn ve öğretmen bildirimine dayalı ölçme araçlarından geçerli ve güvenilir veriler elde edilemeyeceğinin düşünülmesidir.

ÖNERİLER

Araştırma bulguları ebeveynlerin eğitim düzeyinin ve internet becerilerinin ve ebeveyn denetiminin artmasının ilköğretim öğrencilerinde siber zorbalığı azalttığına işaret etmiştir. Akbaba (2012) ebeveynlerin çocuklarına nasıl sosyal beceri kazandıracakları, çocuklarının öz-saygılarını, dürtülerini kontrol etme ve sosyal yaşamda kendilerini uygun biçimde ifade etme becerilerini nasıl arttıracakları konusunda farkındalık kazanmalarının saldırganlığın azalmasını sağladığını belirtmektedir. Doğal olarak ebeveynlerin bu amaçlara ulaştıracak eğitimlerden geçirilmesinin

saldırđanlıđın bir türü olarak ele alınabilecek siber zorbalıkla mücadelede etkili olacağı ifade edilebilir. Ayrıca ebeveynlerin bilişim ve iletişim teknolojilerinin etkili şekilde nasıl kullanılabileceğini içeren eğitimlerden geçirilmesinin de oldukça yararlı olacağı söylenebilir. Son olarak siber zorbalığı ve mağduriyeti etkileyebileceği düşünölen yeni değişkenlerin de işin içine katılarak farklı örneklem gruplarıyla (internet bağımlısı ergenler gibi) çeşitli araştırmalar yapılması farkındalığı arttıracaktır.

KAYNAKLAR

- Akbaba, S. 2012. Psikolojik sağlığı koruyucu rehberlik. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Akbulut, Y., Şahin, Y.L., and Erişti, B. 2010. Cyberbullying victimization among Turkish online social utility members. *Educational Technology and Society*, 13(4), 192-201.
- Anderson, T. and Sturm, B. 2007. Cyberbullying from playground to computer. *Young Adult Library Services*, 5(2), 24-27.
- Arıcağ, O.T. 2009. Psychiatric symptomatology as a predictor of cyberbullying among university students. *Eurasian Journal of Educational Research*, 34, 167-184.
- Arıcağ, T., Siyahhan, S., Uzunhasanoğlu, A., Sarıbeyoğlu, S., Çıplak, S., Yılmaz, N. ve diğerleri. 2008. Cyberbullying among Turkish students. *Cyberpsychology and Behavior*, 11(3), 253-261.
- Arslan, S., Savaşer, S., Hallett V., and Balcı, S. 2012. Cyberbullying among primary school students in Turkey: self-reported prevalence and associations with home and school life. *Cyberpsychology Behavior, and Social Networking*, 15(10), 527-533.
- Ayas, T. ve Horzum, M.B. 2012. İlköğretim öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma yaygınlığı. *İlköğretim Online*, 112, 369-380.
- Belsey, B. 2008. *Cyberbullying*. Retrieved February 28, 2008, from http://www.cyberbullying.ca/pdf/feature_dec2005.pdf.
- Beran, T. and Li, Q. 2007. The relationship between cyber-bullying and school bullying. *Journal of Student Wellbeing*, 1(2), 15-33.
- Bjorkqvist, K., Lagerspetz, K., and Kaukiainen, A. 1992. Do girls manipulate and boys fight? Developmental trends in regard to direct and indirect aggression. *Aggressive Behaviour*, 18, 117-127.

- Breivik, K. and Olweus, D. 2006. Children of divorce in a Scandinavian welfare state: Are they less affected than US children? *Scandinavian Journal of Psychology*, 47, 61-74.
- Buss, A.H. and Perry, M. P. 1992. The Aggression Questionnaire. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63, 452-459.
- Campbell, M.A. 2005. Cyber bullying: An old problem in a new guise? *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 15(1), 68-76.
- Can, S. 2002. *Aggression Questionnaire adlı ölçeğin Türk popólasyonunda geçerlik ve güvenilirlik çalışması*. Yayımlanmamış uzmanlık tezi, Genelkurmay Başkanlığı, Gülhane Askeri Tıp Akademisi Haydarpaşa Eğitim Hastanesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Servis Şefliği, İstanbul.
- Crick, N.R. and Grotpeter, J.K. 1995. Relational aggression, gender, and social-psychological adjustment. *Child Development*, 66, 710-722.
- Çetin, B., Eroğlu, Y., Peker, A., Akbaba, S., ve Pepsöy, S. 2012. Ergenlerde ilişkisel-karşılıklı bağımlı benlik kurgusu, siber zorbalık ve psikolojik uyumsuzluk arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 637-653.
- Çetin, B., Peker, A., Eroğlu, Y., ve Çitemel, N. 2011. Siber zorbalığın bir yordayıcısı olarak ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar. Ergenler için bir ön çalışma. *International Online Journal of Educational Sciences*, 3(3), 1064-1080.
- Çetin, B., Yaman, E., and Peker, A. 2011. Cyber victim and bullying scale: A study of validity and reliability. *Computers and Education*, 57(4), 2261-2271.
- Dilmaç, B. 2009. Sanal zorbalığı yordayan psikolojik ihtiyaçlar: Lisans öğrencileri için bir ön çalışma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9, 1291-1325.
- Dilmaç, B. and Aydoğan, D. 2010a. Parental attitudes as a predictor of cyberbullying among primary school children. *International Journal of Human and Social Sciences*, 79, 547-553.
- Dilmaç, B. and Aydoğan, D. 2010b. Values as a predictor of cyberbullying among secondary school students. *International Journal of Human and Social Sciences*, 5, 185-188.

- Erdoğan, Ö. ve Uçukoğlu, H. 2011. İlköğretim okulu öğrencilerinin anne-baba tutumu algıları ile atılđanlık ve olumsuz değerlendirilmekten korkma düzeyleri arasındaki ilişkiler. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(1), 51-72.
- Erdur-Baker, Ö. 2010. Cyberbullying and its correlation to traditional bullying, gender, and frequent and risky usage of internet-mediated communication tools. *New Media Society*, 12(1), 109-125.
- Erdur-Baker, Ö. and Kavşut, F., 2007. Cyberbullying: A new face of peer bullying. *Eurasian Journal of Educational Research*, 27, 31-42.
- Eroğlu, Y. 2011. *Koşullu öz-değer, riskli internet davranışları ve siber zorbalık/mağduriyet arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Eroğlu, Y., Çetin, B., Güler, N., Peker, A., and Pepsoy, S. 2011. From cybervictimization to coping ways of stres: Gender as moderator. In L.G. Chova, D.M. Belenguer, A.L. Martinez, (Eds.), *Proceedings of EDULEARN11 Conference* (pp.2699-2707). Barcelona, Spain.
- Eroğlu, Y. ve Peker, A. 2011. Aileden ve arkadaştan algılanan sosyal destek ve siber mağduriyet: Yapısal eşitlik modeliyle bir inceleme. *Akademik Bakış Dergisi*, 27, 1-20.
- Franek, M. 2006. Foiling cyberbullies in the new wild west. *Association for Supervision and Curriculum Development*, 63(4), 39-43.
- Hinduja, S. and Patchin, J.W. 2009. *Bullying beyond the school yard: Preventing and responding to cyber bullying*. California: Carwin Press.
- Hinduja, S. and Patchin, J.W. 2006. *Cyberbullying emotional and psychological consequences*. Retrieved December 11, 2011, from http://www.cyberbullying.us/cyberbullying_emotional_consequence.
- Katzer, C., Fetchenhauer, D., and Belschak, F. 2009. Cyberbullying: Who are victims? A comparison of victimization in Internet chatrooms and victimization in school. *Journal of Media Psychology*, 21, 25-36.
- Keith, S. and Martin, M. 2005. Cyberbullying: Creating a culture of respect in a cyber world. *Reclaiming Children and Youth*, 13(4), 224-228.

- Kowalski, R.M. and Limber, S. P. 2007. Electronic bullying among middle school students. *The Journal of Adolescent Health: Official publication of the Society for Adolescent. Medicine*, 41(6), 22-30.
- Kowalski, R.M., Limber, S.P., and Agatston, P.W. 2008. *Cyberbullying: Bullying in the digital age*. Malden, MA: Blackwell Publishing.
- Mesch, G.S. 2009. Parental mediation, online activities, and cyberbullying. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 12(4), 387-393.
- Mitchell, K.J., Finkelhor, D., and Wolak, J. 2005. Protecting youth online: Family use of filtering and blocking software. *Child Abuse and Neglect*, 29, 753-765.
- Olweus, D. 1999. Norway. In P.K. Smith, Y. Morita, J. Junger-Tas, D. Olweus, R. Catalano, P. Slee (Eds.), *The nature of school bullying: A cross-national perspective* (pp. 7-27). London: Routledge.
- Ortega, R., Elipe, P., Mora- Merchán, J.A., Calmaestra, J., and Vega, E. 2009. The emotional impact on victims of traditional bullying and cyberbullying: A study of Spanish adolescents. *Journal of Psychology*, 217(4), 197-204.
- Pornari, D. and Wood, J. 2010. Peer and cyber aggression in secondary school students: The role of moral disengagement, hostile attribution bias, and outcome expectations. *Aggressive Behavior*, 36, 81-94.
- Peker, A. ve Eroğlu, Y., 2010. Erkek öğrencilerde siber zorba ve kurban olmanın yordayıcısı olarak internet bağımlılığı. İçinde A.M. Sünbül, İ.Şahin (Eds.), 4. *Uluslararası Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Sempozyumu Kitabı* (pp. 862-867). Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Peker, A., Eroğlu, Y. ve Çitemel, N. 2012. Boyun eğici davranışlar ile siber zorbalık ve siber mağduriyet arasındaki ilişkide cinsiyetin aracılığının incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 9(1), 205-221.
- Raskauskas, J. and Stoltz, A.D. 2007. Involvement in traditional and electronic bullying among adolescents. *Developmental Psychology*, 43, 564-575.
- Rigby, K. 2002. *New perspectives on bullying*. London: Jessica Kingsley.
- Rigby, K. 1997. *Bullying in schools, and what to do about it*. London: Jessica Kingsley.

- Rosen, C. 2007. Virtual Friendship and the New Narcissism. *Journal of Technology and Society*, 15-31.
- Sarak, Ö. 2012. *Lise öğrencilerinde siber zorbalık*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi, İstanbul.
- Serin, H. 2012. *Ergenlerde Siber Zorbalık/Siber Mağduriyet Yaşantıları ve Bu Davranışlara İlişkin Öğretmen ve Eğitim Yöneticilerinin Görüşleri*. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Shariff, S. 2008. *Cyberbullying. Issues and Solutions for the school, the classroom, and the home*. New York: Routledge.
- Slonje, R. and Smith, P.K. 2008. Cyberbullying: Another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Psychology*, 49, 147-154.
- Smith, P.K, Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S. Russell, S., and Tippett, N. 2008. Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49, 376-385.
- Smith, P.K. and Sharp, S. (Eds.). 1994. *School bullying: Insights and perspectives*. London: Routledge.
- Sourander, A., Brunstein, K.A., Ikonen, M., Lindroos, J., Luntamo, T., Koskelainen, M. et al. 2010. Psychological risk factors associated with cyberbullying among adolescents: a population-based study. *Archives of General Psychiatry*, 67(7), 720-728.
- Suler, J. 2004. The Online Disinhibition Effect. *Cyberpsychology and Behavior*, 7(3), 321-326.
- Topçu, Ç. 2008. *The relationship of cyberbullying to empathy, gender, traditional bullying, internet use, and adult monitoring*. Unpublished master dissertation, Middle East Technical University, Ankara.
- Topçu, Ç., Erdur-Baker, Ö., and Çapa-Aydın, Y. 2008. Examination of cyberbullying experiences among Turkish students from different school types. *Cyberpsychology and Behavior*, 11(6), 643-648.
- Uçanok, Z., Karasoy, D. ve Durmuş, E. 2011. *Yeni bir akran zorbalığı türü olarak sanal zorbalık: Ergenlerde yaygınlığı ve önemi*. Yayınlanmamış TÜBİTAK Proje Raporu, Proje No: 108K424. Ankara: TÜBİTAK.
- Underwood, M.K.. 2002. Sticks and stones and social exclusion: Aggression among girls and boys. In P.K. Smith, C.H. Hart (Eds.), *Blackwell*

handbook of childhood social development (pp.533-548). Oxford: Blackwell.

- Vandebosch, H. and Van Cleemput, K., 2009. Cyberbullying among youngsters: Profiles of bullies and victims. *New Media and Society*, 11, 1349-1371.
- Varjas, K., Henrich, C., and Myers, J. 2009. Urban middle school students' perceptions of bullying, cyberbullying, and school safety. *Journal of School Violence*, 8, 159-176.
- Whitney, I. and Smith, P.K. 1993. A survey of the nature and extent of bullying in junior/middle and secondary schools. *Educational Research*, 35, 3-25.
- Yaman, E., Eroğlu, Y., ve Peker, A. 2011. *Başa ıkma stratejileriyle okulda zorbalık ve siber zorbalık*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Ybarra, M.L., Diener-West, M., ve Leaf, P.J. 2007. Examining the overlap in Internet harassment and school bullying: Implications for school intervention. *Journal of Adolescent Health*, 41, 42-50.
- Ybarra, M.L., Espelage, D.L., and Mitchell, K.J. 2007. The co-occurrence of internet harassment and unwanted sexual solicitation victimization and perpetration: Associations with psychosocial indicators. *Journal of Adolescent Health*, 41(6), 31-41.
- Ybarra, M.L. and Mitchell, K.J.2004. Online aggressor/targets, aggressor, and targets: a comparison of associated youth characteristics. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45, 1308-1316.

Başvuru: 08.11.2012

Yayına Kabul: 02.05.2013

